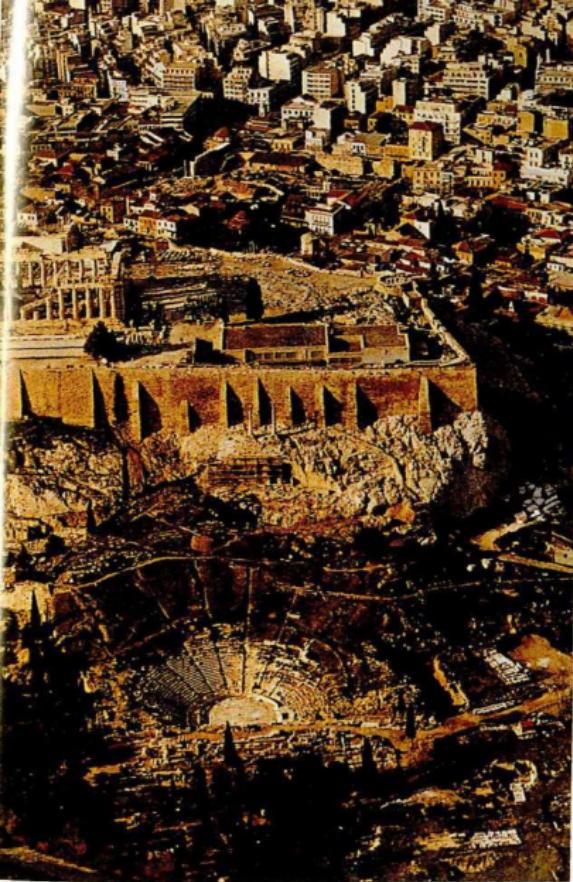

ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ ΚΡΙΣΙΜΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑΠΛΑΣΗ ΤΗΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑΣ

Μηλένη Παναγιωτοπούλου
Αρχιτέκτων

Η μετάπλαση των σύγχρονων πόλεων, μέσα από την πολιτισμική τους ιστορία, αφορά σ' ένα περιεχόμενο που εγκλωβίζει το μυστήριο της γέννησης κάθε παλαιάς πόλης από το παρελθόν και τους ιδιαιτέρους παράγοντες που την διαφοροποιούν από τις άλλες πόλεις.

Η διαδικασία σύμφωνα με την οποία γεννήθηκε η "πόλις" είναι μοναδικό γεγονός, και με αυτό άρχισε η κοινωνία και η ιστορία. Η ελληνική λέξη "συν-οικισμός" εκφράζει μονοσήμαντα εδώ και χιλιετίες το ιστορικό αυτό γεγονός. Όπως αναφέ-

ρει ο καθηγητής I. Δεσποτόπουλος στο βιβλίο του *Die ideologische Struktur der Städte* ("Η ιδεολογική διαμόρφωση των πόλεων"), "με τη σύγχυση και τη χαλάρωση της κοινωνικής και ιδεολογικής δομής" άρχισε ο δρόμος προς τις ταχείες αποσυνθετικές αλλαγές. Η εξέλιξη αυτή εκδηλώθηκε στο σχηματισμό των νεοτερων πόλεων και οδήγησε στον πλήρη αφανισμό του νοήματος "πόλις" μέσα στον χαώδη σχηματισμό των πόλεων του 19ου και του 20ού αιώνα. Στις άναρχες αυτές μεγαλουπόλεις και τα συγκροτήματα κουλτούμαρας από το ιστορικό παρελθόν, οι ναοί, οι εικλησίες, τα ανάκτορα παρέμειναν τα πολύτιμα στοιχεία του πολεοδομικού προσανατολισμού.

Στην αναζήτηση της διαλεκτικής σχέσης μεταξύ του χθες και του σήμερα, με στόχο το μέλλον, βρεθήκαμε εμπρός σε ένα περιεχόμενο που προκαλούσε, που έθετε ερωτήματα.

Ένα συγκλονιστικό ερώτημα που προκύπτει είναι: πώς αντιμετωπίζονται οι ανοιχτοί αρχαιολογικοί χώροι ως φορείς πολιτισμού από το παρελθόν, ποια η σημασία τους για τη σύγχρονη κοινωνία και πώς το θήρος αυτού του πολιτισμού, και κάτω από ποιες διεργασίες, μπορεί να μεταπλαστεί εξελικτικά με στόχο το μέλλον. Όταν συνιδητοποιήσουμε ότι στην εξελικτική της πορεία η "πόλις", ως κοινωνία και ως δημόσια λειτουργία, με κορύφωση την κλασική εποχή, δημιούργησε τα κέντρα, τις πόλεις, όπου επλαθε τον πολίτη και τον ψυχαγωγούσε στον ελεύθερο χρόνο του, τότε μέσα από τα ερείπια αυτών των κέντρων θα αναζητήσουμε τις αξίες για τη "μετάπλαση" τους.

Στόχος προς το 2.000 και πέρα

Οι ανοικτά αρχαιολογικοί χώροι, όπως εμφανίζονται στην εποχή μας στον ιστό της πόλης, αποτελούν "νεκροταφεία των πολιτισμών" από τους οποίους προήλθαν. Οι εν δυνάμει εγκλωβισμένες πολιτισμικές αξεις από το παρελθόν μπορούν ν' αποτελέσουν καταλυτικό παράγοντα για τη διαλεκτική σχέση τους με τον σύγχρονο πολίτη, με την ένταξή τους στην καθημερινή ζωή.

Η εικόνα που παρουσιάζουν σήμερα οι αρχαιολογικοί χώροι είναι, ως γνωστόν, η εξής:

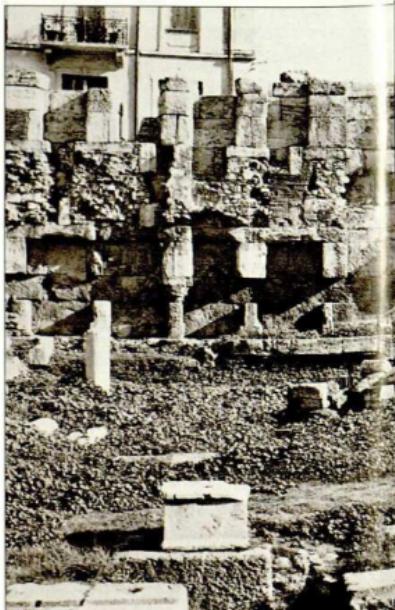
1. Ο αρχαιολογικός χώρος, και δίπλα σ' αυτόν το Μουσείο-φύλακας.

2. Οι αρχαιολογικοί χώροι, "άλαλα ερείπια".

Το ερώτημα που τέθηκε στη δεκαετία του '60 στο Αρχαιολογικό Μουσείο, και γενικά στην έννοια Μουσείο, "Museum quo vandis", και επαναπροσδιορίστηκε ο ρόλος του με βάση τα εκθέματα-πολιτισμικούς θησαυρούς από το παρελθόν, το ίδιο ερωτήμα μπαίνει και για τους ανοιχτούς-απονημιμένους αρχαιολογικούς χώρους, που κείνονται ημιθανείς, με μια κραυγή: τι παριστάνουν;

Σε ορισμένους αρχαιολογικούς χώρους εδώ στην Ελλάδα κάποια αφύπνιση γίνεται από την πολιτεία μόνο το καλοκαίρι, με στόχο τον τουρισμό. Έτσι έχουμε το Ήχος + φως στην Ακρόπολη των Αθηνών, και τα Φεστιβάλ αρχαίου δράματος, καθώς και Φεστιβάλ τραγουδιού.

Αυτό αρκεί; Η μητρώα σημαίνει απλά εκμετάλλευση;

Εν τούτοις, όλοι οι αρχαιολογικοί χώροι, και στην Ελλάδα και σε όλο τον κόσμο, είναι **κρίσιμοι**.

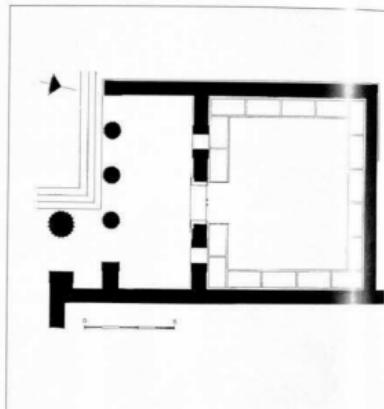
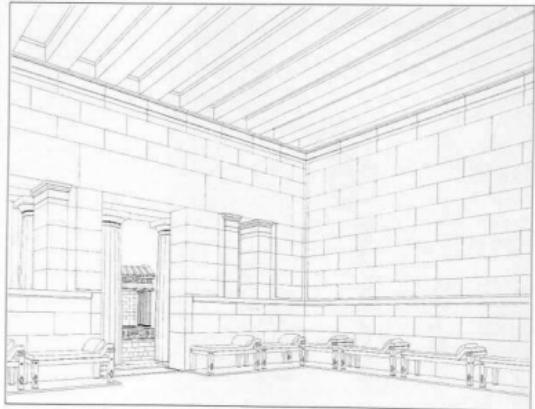
Με σεβασμό και δέος προς τον αρχαίο πολιτισμό που υπάρχει μέσα στα μνημεία-ερείπια θα επιχειρήσουμε, με συμπυκνωμένες έννοιες, λόγω χώρου, να χαράξουμε κατευθύνοσις που η αρχιτεκτονική, με βάση το περιεχόμενο και τη λειτουργία, θα υλοποιήσει το θράνο σε "κέλυφος-μορφή".

Η ιδιαιτερότητα του κάθε αρχαιολογικού χώρου αποτελεί το "κρίσιμο" στοιχείο προγραμμάτων του για τη συμμετοχή του στις πολιτιστικές αξίες που προσβλέπουν στα 2.000 και πέρα.

Δηλαδή προσδιορίζονται λειτουργίες που θα διαφοροποιούν τα πρόγραμμα της δραστηριότητας που θα πραγματοποιείται στον κάθε αρχαιολογικό χώρο έχχωριστα και που, κατ' επέκταση, θα καθορίζουν τις εκάστοτε λειτουργίες που θα πλαισιώνουν τα νέα κέντρα αναψυχής και επιμόρφωσης, τα οποία θα δημιουργούνται στις αντίστοιχες πόλεις, ώστε το παρελθόν να βιώνεται μέσα από το παρόν. Το δε παρόν, επιλογισμένο, να δίνει τη σκυτάλη στο μέλλον.

Το στοιχείο που ενδιαφέρει είναι η ποιότητα του ελεύθερου χρόνου του πολίτη και όχι ο τουρισμός;

Το σύγχρονο κέλυφος-ζωής, την πνοή ζωής, θα την αντήγει από τα αρχαϊκά-κέλυφος ζωής, και αυτό σημαίνει "Αναστήλωση-Αναβίωση". Η έννοια "Αναστήλωση-Αναβίωση" εμπειρίζει τη διαδικασία της ανάλυσης και της ανάδειξης της λειτουργίας που διαδραματίζουν κατά το παρελθόν σ' αυτούς τους χώρους-μνημεία.

Ζητούμε να “αναπαρασταθεί” η ιδεολογία των πολιτισμών και να “δοκιμαστούν” οι αξεις τους στη σύγχρονη ιστορική στιγμή.

Οι χώροι αυτοί να μπορούν και πάλι να συνθέτουν τις σημαντικές στιγμές της ανθρωπινής Ιστορίας.

Αυτό θα γίνει παραγματικότητα όταν η Αρχιτεκτονική, ως Τέχνη και Επιστήμη με κύριο συνθετικό στοιχείο τη συγκεκριμένη κάθε φορά σύνθετη λειτουργία και το περιβάλλον του αρχαιολογικού χώρου, θα διαμορφώσει τις καταλήλλες “Σκηνικές Συνθήκες”, που είναι τελείως διαφορετικές από αυτές της “περιφράξης και εγκατάλειψης”.

Δεν έχουμε σήμερα το δικαίωμα να αποφασίζουμε για την τύχη της κάθε αρχαιολογικού χώρου εν σύνταξι της “δήθεν σεβασμού”.

Οι αρχαιολογικοί χώροι είχαν λειτουργίες που συνέβαλαν στην πνευματική καλλιέργεια των πολιτών καθώς και στη σωματική τους αλκή με την άθληση.

Προβάλλει το ερώτημα: ποια θα είναι η επέμβαση και ποια η μετάβαση, σύμφωνα με το περιεχόμενο και τον σκοπό της σύγχρονης και αναγκαϊκής λειτουργίας, σε αντίστοιχη αρχιτεκτονική μορφή. Μορφή που θα συμβολίσει την πολιτιστική συνέχεια στις αξεις και θα καταγράψει μια εποχή που θα προκύπτει μέσα από τη συνεχή ροή της εξελικτικά μεταμορφουμένης ενσυνείδησης κοινωνικής ζωής;

Η επέμβαση μέσα στον αρχαιολογικό χώρο με τη σύγχρονη λειτουργία θα είναι το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας έρευνας που θα σέβεται το μνημείο, η δε αρχιτεκτονική γλώσσα και τα στοιχεία γραφής θα μπορούν, υπερβατικά, να παραλληλιστούν με αυτά της αντιστοιχης προσπάθειας που γίνεται από σύγχρονες θεατρικές ομάδες στο ανεβασμένο παραστάσεων με θέματα από την αρχαία ελληνική τραγωδία και κωμωδία, γιατί και εδώ επιτελείται ένα ιδιότυπο δρώμενο.

Επέμβαση σημαίνει κυρίως Αναβίωση. Η σε βά-

θος μελέτη και η συνεργασία πολλών επιστημόνων θα μπορέσει να δώσει κατευθύνσεις ως προς την αναβίωσης των αρχαίων ιστορικών ερειπίων-μνημείων στον τόπο της ανασκαφής, και όχι στη μεταστέγαση ολόκληρων ναών σε Μουσεία, όπως π.χ. το Μουσείο της Περγάμου στο Βερόλινο.

Εκεί, αρχιτεκτονικά μέλη, τμήματα ναών από την Πέργαμο, τη Μίλητο και τη Βασιλώνα τοποθετήθηκαν σε εκθετικούς χώρους με κτιστά όρια μέσα στα οποία ασφικτιούν τα αρχιτεκτονικά μέλη. Το ίδιο συμβαίνει και στο Metropolitan Museum της Ν.Υ. με τον Ναό Ντεντούρι από την Αίγυπτο.

Ακολούθωντας αυτή τη μεθοδολογία (και λόγω περιορισμένου χώρου), θα αναφερθούμε σε παραδείγματα οριζόμενων αρχαιολογικών χώρων που για αναπτύξουμε την προβληματική μας, αντλώντας στοιχεία για τον προγραμματισμό των κατευθύνσεων.

Θα σταθύμε στον άξονα Αγορά-Ακρόπολη-Στύλοι του Ναού του Ολυμπίου Διός.

I. Βιβλιοθήκη Αδριανού

Ένας αρχαιολογικός χώρος στο κέντρο της καθημερινής ζωής της Αθήνας. Από το κτίσμα σύζεται μόνον ο δυτικός τοίχος, εξωτερικά με κίνες, ενώ εσωτερικά είναι εμφανείς οι θέσεις στις οποίες τοποθετούνταν τα βιβλία: ο υπόδοιπος χώρος αποτελείται από ερειπώματα αρχιτεκτονικά μέλη.

Ο χώρος αυτός ζητά την επανάχρησή του. Η σύγχρονη τεχνολογία μπορεί να εξυπηρετήσει αυτόν τον σκοπό. Η επέμβαση στέγασης δηλαδή η ιδιότυπη αναβίωση του χώρου, σημαίνει την ένταξή του στη σύγχρονη αναβαθμισμένη καθημερινή ζωή μέσα από την ίδια λειτουργία.

Με τη μουσειοποίηση του αρχαιολογικού χώρου και την ένταξή του σ' αυτό το νέο κέλυφος-βι-

βλιοθήκη θα βιώνεται και θα μεταπλάσθεται το παρελθόν διαλεκτικά.

II. Θα αγγίξουμε πολύ δειγματοληπτικά τον ιερό βράχο της Ακρόπολης των Αθηνών

a) Θα σταθούμε στα Προπύλαια.

Ο Παυσανίας αναφέρει:

Αριστερά των προπυλαίων υπάρχει αίθουσα με ζωγραφικές παραστάσεις. Πολλές από τις ζωγραφικές αυτές παραστάσεις, έργα του Πολύγνωτου, είναι πίνακες φορητοί (εικ. 3-4). Αυτός ο χώρος αποτέλεσε την πρώτη Πινακοθήκη στον κόσμο.

Προτείνεται η τοποθέτηση ειδικά μελετημένων πανό με θέματα από τις φορητές αυτές εικόνες, αντίγραφα των οποίων έχουν μερικώς αναπαρασταθεί σε αγγεία της εποχής. Ίσως και κάποιο σύντομο κέιμενο που να προκαλεί την ιστορική μνήμη του επισκέπτη-θεατή.

b) Έχουμε επίσης διάφορα ερείπια στους πρόποδες της Ακρόπολης:

Το θέατρο του Διονύσου, το Ωδείο του Περικλή, το Ασκληπειό, τη Στοά του Ευμένη και το Ωδείο του Ηρώδη του Αττικού. Να σημειωθεί ότι τα ειδώλια καθώς και η στέγη στο ήταν έντινα, η δε στέγη είχε τη μορφή τετράριχτης.

Η στοά του Ευμένη ήταν από πρόκτισμα του Διονυσιακού Θεάτρου, όπου κατάφευγαν οι θεάτρες σε περίπτωση κακοκαιρίας, και συναντίστην για να συζητούν, ένα είδος χώρου πολλαπλών χρήσεων (εικ. 5). Οπως το Ωδείο του Περικλή έτσι και το Ωδείο του Ηρώδη ήταν στεγασμένο με ξύλο κέδρου. Εσωτερικά στηριζόμαστα οροφής δεν παρατηρήθηκαν στο κοίλο, αλλά η προχωρημένη τεχνική της εποχής των Αντωνίνων μπορούσε και χωρίς αυτά να την στηρίξει.

Αυτές οι πληροφορίες για τα αρχετεκτονήματα και τις λειτουργίες ίσως κρύβουν μέσα τους το μήνυμα της προτεινόμενης επέμβασης. Μάταια προσπαθεί τη πολιτεία, μέσα από πρόγραμμα και αρχετεκτονικό διαγωνισμός, να "κατασκευαστούν" χώροι, όπως είναι τα πλατιτσάκια κέντρα, για να ανταποκριθεί, δήθεν, στις ανάγκες της πόλης για αναψυχή και επιμόρφωση κατά τον ελεύθερο χρόνο του.

Από αυτές τις κυριάρχες κοιτίδες πολιτισμού μπορούν να προκύψουν οι αναγκαίες πολιτιστικές δραστηριότητες.

Ίσως εδώ, σ' αυτόν τον αρχαιολογικό χώρο που επιλέγεμα για παράδειγμα, η Επέμβαση-Αναβίωση της στοάς του Ευμένη να δώσει μια σύγχρονη Στοά, που δεν θα προσάλλει την ιερότητα του χώρου και θα λειτουργεί με σεβασμό προς τις πολιτισμικές αξίες που είναι ενσωματωμένες στο ερείπιο-μνημείο. Μια σύγχρονη αντίστοιχη λειτουργία μπορεί να θυμειώσει κάτω από ένα κέλυφος που η αρχετεκτονική γραφή θα καταρράψει μέσα από τη διαλεκτική τού χθες με το σήμερα. Μουσική, συναθροίσεις και συγχρονες καθημερινές πολιτιστικές και κοινωνικές λειτουργίες, με στόχο την επιμόρφωση του ευρύτερου κοινού, θα μπορούν να γίνονται όπως και στα παρελθόν.

Με τα δύο αυτά παραδείγματα θέλουμε να κα-

ταδείξουμε ότι δεν είναι η σύνδεση των αρχαιολογικών χώρων μέσω πεζοδρόμων που θα αναδειξει την εξελικτική πορεία της πόλης της Αθήνας, αλλά η ένταξη των κρίσιμων αρχαιολογικών χώρων, μέσα από την αναβίωση των λειτουργιών τους, στη σύγχρονη καθημερινή ζωή της πόλης.

Ας έχουμε τη φιλοδοξία να αφήσουμε και εμείς με τη σειρά μας δείγμα γραφής μας, όπως άφησαν τη δική τους οι αρχαιοί, συμβολίζοντας μέσω της τέχνης την κοινωνική τους ζωή.

Ο χρόνος, ο ιστορικός χρόνος είναι παρελθόν, παρών και μέλλων, και προκαλεί.

Archaeological Sites: A Crucial Heritage for the Transformation of Triviality

Mileni Panagiotopoulou

The remodeling of modern cities, through their cultural history, refers to a context which encloses the mystery of creation of every old city from the past as well as the specific factors which differentiate it from other cities.

In search of the dialectic relation between past and present, aiming to the future, we have faced a most challenging and questioning context.

Such a sensational question is, how the open archaeological sites are approached and handled as cultural media from the past; what is their significance for modern society; and how and with which procedures the ethos of this civilization can be evolutionary remodeled as regards the future.

The open archaeological sites, as they appear in the network of the modern city, represent the "graveyards of the civilizations" from which they originate. The potentially enclosed cultural values of the past can function as a catalytic factor for their dialectic relation with the citizen of today, through their incorporation in the everyday life.

The special character of every archaeological site represents its "crucial" element for the programming of its participation in the cultural values, purposed for the year 2000 and beyond it. This means that the functions which will diversify the program of activities in every archaeological site will frame the new recreation and education centers, which will be created in the respective cities, so that the past will be experienced and enlivened through the present. Thus, the culturally enriched present will lead to the future.